

Ένα ενδιαφέρον βιβλίο

Δημήτρη Μπελαντή, Η Σοβιετική Εμπειρία (1924-1939)

Από τις εκδόσεις Τόπος κυκλοφόρησε πρόσφατα ο πρώτος τόμος του νέου έργου του Δημήτρη Μπελαντή με τίτλο «Η Σοβιετική Εμπειρία (1924-1939)». Πρόκειται για ένα βιβλίο που συγκεντρώνει πλήθος από στοιχεία για την περίοδο που εξετάζει – και αυτό είναι μια αρετή του βιβλίου – την ίδια στιγμή που ο συγγραφέας χειρίζεται με αξιοπρόσεκτη σοβαρότητα και τιμιότητα το υλικό και τις πηγές που επικαλείται. Παράλληλα εξετάζει με προσοχή τις εξελίξεις και τις αντιπαραθέσεις μέσα σε αυτό που θα μπορούσε να αποκαλεστεί «μπολσεβίκικο ιδεολογικό σχηματισμό» και τις κρατικίστικες και παραγωγικίστικες συνεπαγωγές και εξελίξεις του, μέσα σε μια πρωτόγνωρη εμπειρία μετάβασης από την καπιταλιστική κοινωνία σε κάτι άλλο.

Το βιβλίο χωρίζεται σε 6 κεφάλαια: *Κεφάλαιο 1, Εισαγωγή*: Η ταξική πάλη μετά την επανάσταση. *Κεφάλαιο 2*: Ένα ιστορικό σκαρίφημα του πρώτου επαναστατικού κύκλου στη Ρωσία και αλλού (1917-1923), καθώς και των πρώτων βημάτων προς τον επαναστατικό εκφυλισμό: Νίκη και εκφυλισμός της επανάστασης ως αντιφατική ενότητα. *Κεφάλαιο 3*: Το μεσοδιάστημα 1924-1929 και η άνοδος του κρατικού καπιταλισμού. *Κεφάλαιο 4*: Κολεκτιβοποίηση και αρχή εντατικής εκβιομηχάνισης – Το Πρώτο Πενταετές Πλάνο (1928-1932). *Κεφάλαιο 5*: Ο βιομηχανικός και ο στρατοπεδικός τομέας στη δεκαετία του 1930. *Κεφάλαιο 6*: Η οργάνωση της κρατικής καταστολής κατά της «αντεπανάστασης» από το 1923 έως το 1941.

Δεν γνωρίζουμε ποια θα είναι η συνέχεια της εξέτασης αυτής της εργασίας στον Β' τόμο. Ο συγγραφέας δεν μας δίνει ένα διάγραμμα. Φυσικά το έργο από τον τίτλο του ακόμα εξετάζει την ιστορία της ΕΣΣΔ έως το 1939. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι στα δύο πρώτα κεφάλαια του παρόντος έργου, ο Δημήτρης Μπελαντής δίνει τη γενική οπτική του για τον ιστορικό κομμουνισμό του 20ού αιώνα. Όπως αναφέρει:

«Η δική μας άποψη συνδέει τον ιστορικό κομμουνισμό του 20ού αιώνα με μια αντιφατική δυναμική

“γνήσιας” πραγμάτωσης αλλά και αλλοτριωτικής πραγμάτωσης του κομμουνιστικού σχεδίου, όπου αυτές οι δύο τάσεις βρίσκονται σε μια διαρκή αναμέτρηση αλλά και συνύπαρξη μεταξύ τους». Από την άλλη ο Μπελαντής θέλει να προχωρήσει πιο βαθιά. Η πραγμάτωση που υπήρξε δεν είναι άσχετη με εγγενή και αντιφάσεις της ίδιας της μαρξιστικής θεωρίας:

«Η αλλοτρίωση του κομμουνιστικού σχεδίου, δηλαδή η πραγμάτωση του ιστορικά, τουλάχιστον εν μέρει, κατά τρόπο που ματαίωσε ή ακύρωσε το χειραφετικό περιεχόμενο, σχετίζεται, σε κάποιον βαθμό, και με την ιστορική θεωρητική τοποθέτηση του μαρξισμού και τα προβλήματα που η μαρξιστική θεωρία έθεσε ή προσπάθησε να λύσει ήδη από την εποχή των κλασικών, από την εποχή του Μαρξ. Πιο κάτω θα δούμε και ορισμένα εγγενή προβλήματα και αντιφάσεις της μαρξιστικής θεωρίας, που συνέβαλαν σχετικά στον εκφυλισμό». Παρόλο που ο συγγραφέας θα επιμένει στα στοιχεία τομής ανάμεσα σε Λένιν και Στάλιν, δεν παραλείπει να δείξει ότι υπάρχουν στοιχεία «συνέχειας» αλλά και εγγενών τάσεων στον ίδιο τον μπολσεβικισμό που πήραν διαστάσεις κάτω από ισχυρές πιέσεις που συνάντησε στη φάση της «πραγμάτωσης». Ο Δ. Μπελαντής αναφέρει:

«Όμως, κατά τη γνώμη μας, και όπως θα εκθέσουμε παρακάτω, αυτοί οι παράγοντες (γραφειοκρατικά παραμορφωμένο εργατικό κράτος, εμφύλιος, σχετική “καθυστέρηση” της Ρωσίας, απομόνωση Σοβιετικής Ρωσίας από υπόλοιπη Ευρώπη λόγω αποτυχίας της επανάστασης στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη) οξύνουν και επιταχύνουν μια τάση κρατικού-κομματικού πατερναλισμού που χαρακτηρίζει τον μπολσεβικισμό ήδη από την εποχή του Λένιν και που θα γιγαντωθεί πια επί Στάλιν».

Μια άλλη σημαντική και ενδιαφέρουσα ματιά του Δ. Μπελαντή είναι η αναφορά του στον «Εξτρεμιστικό Διαφωτισμό», που τον θεωρεί «ως βασική αιτία της αποτυχίας της Ρώσικης επανάστασης και της γέννησης της σταλινικής αντεπανάστασης».

Δεν το εξετάζει επισταμένως στο παρόν έργο του («μπορεί μόνο να τεθεί»). Σύμφωνα με τον Μπελαντή:

«Τρίτο σοβαρό ζήτημα είναι η προώθηση ή, αντίθετα, η αμφισβήτηση της εκδοχής του σοσιαλισμού-κομμουνισμού ως έκφρασης ή εκδήλωσης μιας εκ των μορφών του Εξτρεμιστικού Διαφωτισμού. Ως Εξτρεμιστικό Διαφωτισμό ορίζουμε εκείνη την ιδεολογική σύνθεση (έχει ιστορικά πολλές μορφές και αποχρώσεις) η οποία επιζητεί μεν μια μορφή ανθρώπινης και συλλογικής χειραφέτησης ή βελτίωσης, αλλά με τρόπο που την εντάσσει σε ένα Ολικό Σχέδιο Τελείωσης του ανθρώπου και του ανθρώπινου πολιτισμού. Ο Εξτρεμιστικός Διαφωτισμός, όπως και γενικότερα ο Διαφωτισμός, είναι γέννημα της καπιταλιστικής νεωτερικότητας, ακόμα και αν επιζητεί να την υπερβεί. Στην “αριστερή” του εκδοχή ο Εξτρεμιστικός Διαφωτισμός αναφέρεται στην επίτευξη της ισότητας, της ελευθερίας, στην άρση όλων των καταπιέσεων, πρωτίστως της ταξικής, και οι φορείς του παλεύουν ειλικρινά γι' αυτά τα

ιδανικά. Όμως, η χειραφετική πλευρά έχει συναρθρωθεί ιστορικά με την εργαλειακή ορθολογιστική όψη του Διαφωτισμού, τη σκοτεινή όψη του, κάτι που πρέπει να μελετηθεί».

Σημαντική συμβολή

Όλα αυτά τα ζητήματα θέτουν μια σειρά από σοβαρά προβλήματα εκτίμησης και αναστοχασμού για τον ιστορικό κομμουνισμό σαν επαναστατικό ρεύμα, και βεβαίως για όλες τις απόπειρες μετάβασης από την καπιταλιστική κοινωνία σε μια άλλη, τη σοσιαλιστική. Θα νόμιζε κανείς ότι η αναμέτρηση με τα προβλήματα και τα συμπεράσματα εκείνης της εποχής δεν έχει καμία σχέση με ό,τι αντιμετωπίζουμε σήμερα – σε επίπεδο ανθρωπότητας και με ξέφρενο τον καπιταλισμό. Κι όμως, οι γενικότερες αντιλήψεις μας για το τι είναι χειραφέτηση, τι είναι η Ιδέα και τι περιορισμούς επιφέρει η πραγμάτωση, ακόμα και την πλήρη αντιστροφή ή και την εφαρμογή ενός άλλου σχεδίου (που οδηγεί εντελώς αλλού από τους διακηρυγμένους στόχους), είναι κρίσιμης σημασίας.

Ο Δημήτρης Μπελα-

ντής έδωσε ένα αξιόλογο βιβλίο για το οποίο εργάστηκε με σοβαρότητα και πολύ χρόνο. Τόσο στα δύο πρώτα κεφάλαια, όπου καταθέτει έναν άκρως ενδιαφέροντα στοχασμό για αυτό που ξέραμε / νομίζαμε / θέλαμε ως σοσιαλισμό, όσο και στα επόμενα κεφάλαια, όπου παραθέτει πλήθος από στοιχεία αλλά και σχολιάζει επιμελώς. Ανεξάρτητα από τις εκτιμήσεις που μπορεί να έχει κανείς για αυτά τα ζητήματα, το βιβλίο του Δ. Μπελαντή είναι μια σημαντική συμβολή στη σύγχρονη ελληνική βιβλιογραφία για ένα σημαντικό ζήτημα. Θα προσθέταμε ακόμα πως η δεκαετία του '30, που πολλοί αποκαλούν «σκοτεινή δεκαετία», έχει λίγο μελετηθεί στη χώρα μας, ενώ προσφέρει τεράστιο ενδιαφέρον από πολλές πλευρές – τόσο για την ίδια την πορεία του καπιταλισμού (μετά την κρίση του 1929), τις «απαντήσεις» του φασισμού-ναζισμού στην Ευρώπη και του «νιου ντελ» στις ΗΠΑ, τις έντονες προετοιμασίες για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όσο και βεβαίως για τις «απαντήσεις» απέναντι στις προκλήσεις που δημιούργησε η Σοβιετική επανάσταση και το ιστορικό κομμουνιστικό κίνημα σε όλο τον κόσμο.

Η «αποκωδικοποίηση» της σχέσης κεφάλαιο, σε όλη την πολυπλοκότητα και την εξέλιξη της μέχρι σήμερα, στα «μαθήματα» που η ίδια ενσωμάτωσε από την πορεία της ταξικής πάλης, τους γιγάντιους χειριστικούς μηχανισμούς που δημιούργησε, και την παγκόσμια πολυοργανική κρίση που τη διαπερνά (και την τάση προς τον πόλεμο που καλλιεργεί) δεν μπορούν να γίνουν εν κενώ ιστορίας και διδαγμάτων από την ιστορία. Δύο είναι οι αναγκαίες «καταδύσεις»: Μία στη σύγχρονη ιστορία, και ιδιαίτερα αυτήν του 20ού αιώνα, και μία στην αναδυομένη πραγματικότητα και την πολυπλοκότητά της. Μάλιστα η «κατάδυση» στην ιστορία οφείλει να φωτίζει την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας και να βοηθά τη διάνοιξη δρόμων. Πολλά από όσα θέτει ο Δημήτρης Μπελαντής αξίζουν της προσοχής, και ειδικά της συζήτησης και του διαλόγου.

Ρούνη Πινάλη

